

Zsigmond Enikő

Lothar, Lator, Lotru hegység

Hegyeink sokkal többet elárulnak történelmünkről, mint ahogy azt az átlagturista gyanítaná, ötlött fel bennem többször is.

Mostanában egyre több magyarországi túrázó keresi nálunk, Erdélyben, a Lator hegységet. Még a mindenről alaposan dokumentálódó „Hazajáró” is, a Duna Televízió népszerű turisztikai magazinműsora. Kérdésükre azzal válaszoltam, hogy ez románul Lotru, magyarul Lothar hegység és patak, de semmi esetre sem Lator hegyvonulat. Mivel most találkoztam először a szokatlan megnevezéssel, gondoltam, utána nézek. Meg is találtam a wikipediában, és most már tudom, honnan veszik a téves elnevezést az anyaországiak. Az internetről, természetesen!

Aztán elővettem a Kiss Lajos-féle Földrajzi nevek etimológiai szótárát, s bár ezt sem tartom teljesen hiteles kútfőnek, más nem lévén a könyvtáramban, szépen fellapoztam (megjelent Budapesten, az MTA gondozásában, 1978-ban). A 387. oldalon ez áll: *Lotru, az Olt jobb oldali mellékvize, a Szebeni-havasoktól délre, 1233, 1265, 1311 Lothur* — ez a bekezdés Szentpétery Imre: „*Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzékéből*” (Bp., 1923) származik. Igaz, lennebb már a román *lotru* szót boncolgatja a szerző, miszerint az tolvajt, zsványt jelent, de úgy is értelmezhető, mint sebes folyású patak (?) Lehet, hogy ez a magyarázat megfelel a román helynévnek, de nem a magyarnak!

Helyben vagyunk, gondoltam, hiszen én már rég hallottam szász ismerőseimtől (ők meg az erdélyi szászok krónikáiból tudják), hogy egy német lovag, Lothar vitéz volt az ura az egész vidéknek, akit a Vöröstoronyi-szoros felügyeletével bízott meg a magyar király, II. Endre. Minderről szoltam már a *450 erdélyi túra* c. turistakalauzban is, ami 2008-ban a budapesti Kornétás kiadó gondozásában jelent meg.

A Lothar-hegység kapcsán először a *Vöröstoronyi-szoros*-ról kell beszélnünk. Ősi átjáró volt évezredek óta, ahol az Olt balról a Fogarasi-havasokat és a Cozia hegycsoportot zárja le, jobbról a Szebeni-havasokat, a Lothar-hegységet és a Căpățânei hegységet határolja. A 75 km hosszú szorosnak csak a felső, 18 kilométeres részét nevezik Vöröstoronyi-szorosnak, Boița és Căinenii Mari között. Tengerszint feletti magassága 352-360 m, az E 81-es nemzetközi út halad át rajta, ami megfelel a 7-es országútnak.

A továbbiakban megpróbálom röviden vázolni azokat a történelmi eseményeket, amelyeknek közül van a Lothar (Lotru) hegység helynév eredetéhez.

A rómaiak feljegyzéseiből kiderül, hogy maga Traianus is 105-ben itt vonult át Dacia teljes leigázására, ezért is nevezték sokáig latinul Poarta Traiana-nak, később németül Roternturmpass-nak, magyarul Vöröstoronyi-szorosnak, románul Defileul Turnu Roșu-nak. Mind a magyar, mind a román megnevezés a német helynév tükörfordítása. A római korban két castrum épült a szoros őrzésére. A felső, a *Caput Stenorum*, a mai Turnu Roșu (Vöröstorony) település határában lehetett, hírmondó sem maradt belőle. A másik római erődítmény *Arvaxia*, Căinenii Mari-nál állt, aminek alapjaira 1718-ban az osztrákok építettek védművet.

Hogy valóban hol is volt a valódi Vöröstorony vára, amit Lothar építtetett, csak találgatni lehet. Sok kutató véleménye szerint Talmácson épült, mások Boițára esküsznek. A legvalószínűbb, hogy mindkét vélemény helytálló, mivel két vár létezett: az első, a legrégebbi Talmács közelében volt. A másik erődítmény Boițától kb. 2 kilométerrel délre épült, ma ennek maradványait nevezik Vöröstorony várának, ami a történelmi hitelesség kedvéért valóban vörösre van mázolva. *Itt állhatott az eredeti Lothar vára, vagyis a Rotenturm, mert a helynevek nem hazudnak.* De vármaradványok voltak a Lazaret községgel szemben beömlő Latorița (Kis Lothar, vagy kis Lotru patak) szádánál is, amit 1930-ban egy kőbánya tüntetett el. Ma ennek helyét nevezik Lotrioara (Kis Lotru) várának.

A magyar királyság megerősödésével az első szász telepéseket II. Géza király (1141–1161) hívta országunkba. A Nagyszeben környéki Királyföldet adományozza nekik, és megbízza a Vöröstoronyi-szoros védelmével és útjának szüntelen bővítésével, karbantartásával. Valószínű ekkor még a szorost latinosan Poarta Taianának nevezik. Valamiféle erődítményről, várról, ami ebben a korban épült, nem tudunk.

A második nagy betelepítési hullám II. Endre (1205–1235) korában zajlik, aki a mostani Barcaság, és az innen kiinduló hadi és kereskedelmi utak (Tömösi és Töröcsvári-szorosok) védelmét bízta a német lovagrendre. Ugyanekkor szükségesnek látja a Vöröstoronyi-szoros megerősítését is. *Rendelete 1233-ban jelenik meg (Szentpétery Imre), miszerint egy Lothar nevű német lovagra bízta a szoros felvigyázását.* Hűbérbirtokként neki ajándékozza a mai Lotru (Lothar) hegységet, ami új uráról kapta nevét, és amit kezdetben magyarosan *Lothur*-nak neveztek, elferdítve a német nevet (Loth úr). A hegységet délen határoló festői Lotru folyócska völgye szintén a nemes teuton vitéz nevét viseli. *Megjegyzem, románok még ekkor nem laktak a vidéken, tehát teljesen hibás Kiss Lajos állítása, miszerint a hegy és folyó magyar neve a román nyelvből ered.* Királyi parancsra Lothar lovag a szoros védelmére egy várat építtetett, az Olt jobb partján húzódó út mellé. A hajdani erődítményből ma csak egy zömtorony árválkodik az út és az Olt között, amit *Tört-torony*nek neveznek. Ez áll a legközelebb a boițai Vöröstorony várának a romjaihoz, így nagy valószínűséggel hozzá tartozott. Lothar vára állítólag vörösre volt festve. (A népmonda

szerint az ostromló törökök, de lehetnek „kutyafejű” tatárok is, mégis legvalószínűbb, a délről betörő kunok vére festhette vérvörösre a vár falait olykor-olykor!) A még meglévő Tört-torony lehangolóan szürke, csak a kőfalban egy-egy piros téglacsík utal vörös színére.

A régi királyi dokumentumokban *még kétszer bukkan fel Lothar* (Lothar) neve, mégpedig *1265-ben*, V. István korából (1239–1272) és *1311-ben*, ami tudvalevően Károly Róbert uralkodásának idejére esik (1288–1342). A krónikák szerint Posadanál, Károly Róbert hazafelé tartó serege 1330 nov. 9-én itt szenvedett vereséget a lesből támadó I. Basarab (1310–1352) havasalföldi vajdától, miután büntető hadjáratot folytatott a lázongó vazallus ellen. Ugyanis a magyar király támogatásával alakult meg a Havasalföldi fejedelemség (Munténia), amelynek első vajdája Basarab — Tihomir fia — kun vagy tatár (?) volt, de nem nagyon akart engedelmeskedni hűbérurának. Posada helye is vitatott, mivel ilyen nevű településről az Olt szorosában nincsenek feljegyzések. Ellenben létezik egy Posada a Prahova völgyében Comarnictól északra, ott viszont nincsen olyan szűk szoros, hogy a katonák csak egyesével haladhattak volna benne, és akiket felülről kövezhettek volna meg.

Lothar után a Vöröstoronyi-szoros felügyelete a magyar királyok által kinevezett erdélyi vajdák tisztsége volt, 1453-tól kezdve a Szász Universitas felelt érte. A többi már a XV-XX. század történelme, nem kapcsolódik a Lothar (Lotru) hegységhez.

Csíkyszereda, 2013. május 15.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2008-ban megjelent:

